

Ogólnopolski program edukacyjny Służby Więziennej związany z prewencją przestępstw wśród młodzieży „W SŁUŻBIE PRAWU”

<p>Zagadnienia wstępne <i>Slajd 1</i></p>	<p>Cele przeprowadzenia lekcji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznanie czym jest prawo oraz jaki podział stosujemy w prawie, • poznanie czym jest prawo karne, • poznanie jakie konsekwencje niesie za sobą przestępstwo, • uzyskanie podstawowych wiadomości na temat polskiego systemu więziennictwa, • zapoznanie z tematyką przestępczości wśród nieletnich, • uzyskanie informacji na temat źródeł i sposobu uzyskania pomocy prawnej.
<p>Czym jest prawo? <i>Slajd 2</i></p>	<p>Prawo otacza nas z każdej strony, mamy z nim do czynienia na co dzień. To narzędzie, które pomaga układać stosunki międzyludzkie, realizować uznane w społeczeństwie wartości, np. chronić nasze życie, wolność czy własność, a także zapewniać nam bezpieczeństwo.</p>
<p>Podział prawa <i>Slajd 3</i></p>	<p>Podstawowym podziałem prawa, który wymyślili rzymscy prawnicy już w starożytności, jest podział na prawo publiczne i prawo prywatne.</p> <p>Prawo prywatne chroni interesy jednostek i reguluje ich stosunki. Jego główną gałęzią jest prawo cywilne czyli prawo zobowiązań, rzeczowe, spadkowe, rodzinne. Dotyczy na przykład umowy sprzedaży batonika czy umowy przewozu w autobusie, tego jak sporządzić testament, a także określa, kto jest właścicielem waszych telefonów: wy czy rodzice. Do prawa prywatnego zaliczamy też prawo pracy (czy możecie zostać zatrudnieni w waszym wieku), prawo gospodarcze i handlowe (np. spółek handlowych) oraz prawo własności intelektualnej (licencje gier czy prawa autorskie książek).</p> <p>Prawo publiczne chroni interes publiczny i reguluje stosunki</p>

	<p>między jednostką a państwem. Jego gałęziami są m.in. prawo administracyjne i prawo karne. Prawo administracyjne dotyczy relacji jednostek i organów administracji publicznej, na przykład starosty powiatowego czy rady gminy. Mówi o tym, gdzie i jak złożyć wniosek o wydanie prawa jazdy, albo kiedy i gdzie udać się na komisję wojskową. Również w szkole mamy do czynienia z prawem administracyjnym, na przykład składając podanie o przyjęcie.</p>
<p>Prawo karne <i>Slajd 4</i></p>	<p>Prawo karne określa, jakie zachowania są uznane za czyny karalne, na jakich zasadach ich sprawców pociąga się do odpowiedzialności i jakie kary lub inne środki są wobec nich stosowane. Jego celem jest ochrona dóbr szczególnie cenionych w społeczeństwie.</p> <p>Przykładem takiego dobra jest życie ludzkie. Jego ochronie służy m.in. norma prawna z art. 148 §1 kodeksu karnego:</p> <p>„Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”.</p>

Jakie dobra chronią normy prawa karnego?

Slajdy 5-7

Popatrzmy na kilka przepisów Kodeksu karnego, który jest podstawowym, choć nie jedynym, źródłem obowiązującego prawa karnego.

Zadanie dla uczestników: *Spróbujcie odgadnąć i nazwać, jakie dobra te przepisy mają chronić.*

Art. 158. k.k.

§ 1. Kto bierze udział w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo nastąpienie skutku określonego w art. 156 § 1 lub w art. 157 § 1 <średni, ciężki uszczerbek na zdrowiu>, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

➔ *Życie, zdrowie ludzkie.*

Art. 178a. k.k.

§ 1. Kto, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym,

Podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

➔ *Bezpieczeństwo w komunikacji.*

Art. 190a. k.k.

§ 1. Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność,

podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

➔ *Życie prywatne, wolność psychiczna człowieka.*

Czy to przestępstwo nie wydaje Wam się znajome? Pewnie słyszeliście o „stalkingu”. W prawniczym świecie stalker to nie ten, kto tylko przegląda czyjś profil w social mediach, aby zdobyć jak najwięcej informacji na temat tej osoby. To za mało. Czyn zabroniony popełnia ten, kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u tej osoby uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność. Co ważne, nękanie może przybrać różne formy: rozmów telefonicznych, SMSów, maili, wiadomości w social mediach, np. na Messengerze czy Instagramie, może to być nachodzenie kogoś w szkole, nagabywanie go w domu czy na ulicy, robienie komuś zdjęć czy kręcenie filmów. Samo takie zachowanie nie wystarcza, żeby uznać je za nękanie, musi wywoływać u pokrzywdzonego poczucie przykrości, krzywdy, dyskomfortu. Nie można również zapomnieć o tym, że skutkiem przestępstwa z art. 190a par. 1 musi być wzbudzenie poczucia zagrożenia lub istotnego naruszenia prywatności pokrzywdzonego. Jakie są konsekwencje dla stalkera? Sąd może wymierzyć mu karę do 8 lat pozbawienia wolności, a jeśli skutkiem stalkingu jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (art.

190a par. 3 k.k.), może to być 12 lat, a od marca 2023 roku nawet 15 lat pozbawienia wolności.

Art. 261. k.k.

Kto znieważa pomnik lub inne miejsce publiczne urządzone w celu upamiętnienia zdarzenia historycznego lub uczczenia osoby, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

➔ *Pamięć, szacunek i cześć należne osobom i zdarzeniom historycznym, również uczucia osób, dla których ma wartość.*

Art. 278. k.k.

§ 1. Kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto bez zgody osoby uprawnionej uzyskuje cudzy program komputerowy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej.

➔ *Mienie, własność, prawa majątkowe.*

<p>Zbrodnia a występki Slajdy 8-9 – <i>fakultatywne</i> (różnica między występkiem a zbrodnią)</p>	<p>Warto zapamiętać, że czyny zabronione, a tym samym przestępstwa, dzielą się na zbrodnie i występki. Zbrodnie są czynami zabronionymi zagrożonymi karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata albo karą surowszą, występki natomiast są zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc. Zatem jeżeli czyn zabroniony jest zagrożony karą minimum 3 lat pozbawienia wolności, jest zbrodnią, zaś jeśli dolna granica zagrożenia jest mniejsza niż 3 lata, jest występkiem.</p> <p>Ćwiczenie: Czy to zbrodnia czy występki?</p> <p>Art. 280 §1. Kto kradnie, używając przemocy wobec osoby lub grożąc natychmiastowym jej użyciem albo doprowadzając człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12. → <i>Występek, bo minimalne zagrożenie wynosi 2 lata, nie 3 lata, kary pozbawienia wolności.</i></p> <p>Art. 280 §2. Jeżeli sprawca rozboju posługuje się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działa w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu lub wspólnie z inną osobą, która posługuje się taką bronią, przedmiotem, środkiem lub sposobem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. → <i>Zbrodnia, bo minimalne zagrożenie wynosi 3 lata kary pozbawienia wolności.</i></p> <p>Rozróżnienie to nie jest bez znaczenia, ponieważ wobec sprawcy zbrodni nie można zastosować warunkowego umorzenia postępowania.</p> <p><i>Jakimi znamionami (elementami) różnią się powyższe dwa typy przestępstw? Skąd wynika różnica sankcji za te przestępstwa?</i></p> <p>Różnice: niebezpieczne narzędzie, bezpośrednie zagrożenie życia. Dlatego ustawodawca uznał, że naruszenie i zagrożenie dla dobra prawnego, jakim jest życie i zdrowie ludzkie jest większe w drugim przypadku, więc i dolegliwość jest większa.</p>
<p>Co nam grozi za popełnienie przestępstwa? Slajd 10</p>	<p>Badaniem czy popełniono przestępstwo zajmuje się podczas procesu karnego sąd. Prokurator stara się doprowadzić do skazania oskarżonego, a więc wykazać, że je popełnił, a obrońca oskarżonego broni.</p> <p>Co dzieje się, gdy zapada wyrok skazujący, który uprawomocni się (tzn. nie będzie apelacji)? Sąd określa dolegliwość jaka zostaje wymierzona sprawcy przestępstwa. Nie zawsze taka dolegliwość jest karą, sąd może również stosować inne dolegliwości. Jakie</p>

	<p>dolegliwości mogą spotkać sprawcę?</p> <ul style="list-style-type: none"> • kara – dożywotnie pozbawienie wolności, 25 lat pozbawienia wolności, pozbawienie wolności, ograniczenie wolności, grzywna, • środki karne, wskazane w art. 39 k.k., są to m.in. pozbawienie praw publicznych; zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz wstępu na imprezę masową; zakaz prowadzenia pojazdów; • środki probacyjne, czyli środki związane z poddaniem sprawcy próbie, np. warunkowe umorzenie postępowania (jeszcze nieskazany), warunkowe zawieszenie wykonania kary (skazany, ale nie musi rozpocząć wykonania kary), warunkowe przedterminowe zwolnienie (gdy skazany już odbywa karę), • środki zabezpieczające, wskazane w art. 93a k.k., są to m.in. elektroniczna kontrola miejsca pobytu; terapia; terapia uzależnień; pobyt w zakładzie psychiatrycznym. <p>Kary i środki karne mogą być stosowane wyłącznie wobec sprawców przestępstw (skazanych). Jak widzicie, niektóre pozostałe dolegliwości stosuje się wobec osób nieskazanych, np. sprawcę, wobec którego umorzono postępowanie z powodu niepoczytalności, sąd może umieścić w zakładzie psychiatrycznym, mimo iż nie został skazany (w końcu nie przypisano mu winy).</p>
<p>O więzieniu Slajdy 11-13 Slajdy 12-13 – <i>fakultatywne</i> (tymczasowe aresztowanie)</p>	<p>Słowo więzienie jest niejednoznaczne, ponieważ mówiąc o nim, możemy mieć na myśli różne miejsca: areszt śledczy lub zakład karny. My dzisiaj przebywamy w <i>areszcie śledczym/zakładzie karnym</i>. Jaka jest między nimi różnica?</p> <p>Wyobraźmy sobie, że kolega Aleks przewrócił staruszkę, wyrwał jej torebkę i ucieka. Wszystko dzieje się na oczach funkcjonariuszy policji, którym udaje się schwytać sprawcę na gorącym uczynku. Ten jednak śmieje się z policjantów i twierdzi, że nie mogą mu nic zrobić, bo zanim sąd wyda wyrok skazujący, on dawno wyjedzie za granicę, a przecież skoro jest niewinny, bo nikt jego winy nie udowodnił w sądzie, to nie może znaleźć się w więzieniu. Czy <i>Aleks ma rację?</i></p> <p>Nie. Osobę podejrzaną albo oskarżoną, która nie jest skazana prawomocnym wyrokiem sądu, a więc wciąż korzysta z domniemania niewinności, sąd może kazać postanowieniem tymczasowo aresztować. Taka osoba jest wtedy izolowana w areszcie śledczym, nie w zakładzie karnym.</p> <p>Tymczasowe aresztowanie to środek zapobiegawczy. Środki zapobiegawcze to rodzaj środków przymusu stosowanych wobec oskarżonego (podejrzanego), a nie skazanego, których zasadniczym celem jest zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także zapobiegnięcie popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa. Do środków zapobiegawczych należą także m.in.: zakaz opuszczania kraju, poręczenie majątkowe czy społeczne, dozór Policji.</p>

Zadania Służby Więziennej oraz podział zakładów karnych

Slajdy 14-16

Powróćmy do tematu samego więzienia. Już wiecie, że przez więzienie możemy rozumieć **areszt śledczy** (tymczasowe aresztowanie) oraz **zakład karny** (kara aresztu za wykroczenia, kara pozbawienia wolności). Czym się w nich zajmuje? **Głównymi zadaniami Służby Więziennej** są: oddziaływania penitencjarne i resocjalizacyjne skazanych, ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw, humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności. Ponadto od niedawna służba więzienna zajmuje się edukacją prawną, dzięki czemu odbywają się nasze dzisiejsze zajęcia.

Czy wszystkie zakłady karne są takie same? Nie, warto wiedzieć, że są ich różne rodzaje i typy.

Rodzaje zakładów karnych:

- 1) zakładach karnych dla młodocianych (co do zasady dla skazanych do 21 roku życia, to nie „poprawczak”!);
- 2) zakładach karnych dla odbywających karę po raz pierwszy;
- 3) zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych;
- 4) zakładach karnych dla odbywających karę aresztu wojskowego.

Typy zakładów karnych:

- 1) zakłady karne typu zamkniętego;
- 2) zakłady karne typu półotwartego;
- 3) zakłady karne typu otwartego.

Typy zakładów różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem. Warto wiedzieć, że kobiety odbywają karę osobno.

<p>Systemu dozoru elektronicznego nad skazanymi <i>Slajd 17 - fakultatywne</i></p>	<p>Co ciekawe, w polskim prawie istnieje możliwość, aby skazany odbywał karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, czyli poza więzieniem. System przeznaczony jest dla tych, którzy nie są sprawcami najcięższych przestępstw i nie są mocno zdemoralizowani. Dzięki temu mają lepsze warunki do resocjalizacji, mogą uczyć się i wykonywać pracę. Ponadto SDE zmniejsza koszty utrzymania skazanego – są ponad pięciokrotnie tańsze niż koszt jego pobytu w zakładzie karnym!</p> <p>W ostatnich latach postęp w rozwoju systemu jest ogromny. W ubiegłym roku przybyło w SDE ponad 18 tys. skazanych, a w 2021 r. – ponad 17 tys. W 2022 r. było już 8000 miejsc do wykonania kary w systemie SDE na dobę, a wkrótce liczba ta wzrośnie do 10 000 miejsc.</p> <p>Co ciekawe, polski system wyróżnia wykorzystywanie własnego systemu komunikacyjno–monitorującego SDE24. Jego koncepcję stworzyli informatycy i eksperci Biura Dozoru Elektronicznego Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Polską technologię przyjęły, m.in. Włochy i Armenia. Jakie urządzenia stosuje się w SDE? Na przykład „domowego strażnika” – rodzaj telefonu, jaki posiada każdy odbywający karę w systemie. Sprawca przestępstwa ma poza tym na nodze bransoletę z nadajnikiem GPS połączonym z lokalizatorem. Każda próba ingerencji w urządzenie jest sygnalizowana do Centrali Monitorowania SDE. Tak samo dzieje się w razie rozładowania baterii nadajnika.</p> <p><i>A co wy uważacie o takiej formie wykonywania kary pozbawienia wolności?</i></p>
<p>Odpowiedzialność karna młodzieży <i>Slajd 18</i></p>	<p>Podstawowa granica odpowiedzialności karnej w Polsce to 17 lat, a wyjątkowo może to być 15 lat w przypadku niektórych typów przestępstw, np. zabójstwa. Wtedy odpowiada się tak samo jak dorośli. Osobom, które tego wieku nie ukończyły, a popełniły czyn zabroniony, nie przypisuje się winy, zatem nie ponoszą odpowiedzialności karnej za przestępstwo.</p>

	<p>Czy zatem tacy nieletni pozostają bezkarni i mogą robić co chcą?</p> <p>Nie, co prawda nie ponoszą odpowiedzialności karnej, ale można stosować wobec nich środki wychowawcze lub poprawcze, o których mówi <i>Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich</i>. Przykładami takich środków jest nadzór kuratora, umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, umieszczenie w zakładzie poprawczym, zobowiązanie do określonego postępowania, np. do wykonania prac społecznych, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody. Odpowiedzialność poniesiona w postępowaniu na podstawie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich to nie odpowiedzialność karna.</p> <p>Czy żeby stosować takie środki nieletni musi popełnić czyn karalny?</p> <p>Nie. Takie działania podejmuje się także, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji, a niekoniecznie popełni czyn karalny. Rozumie się przez to m.in. używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (np. narkotyków), a także systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego (wagarowanie). Postępowanie w sprawach o demoralizację może zostać wszczęte wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie, zaś postępowania w sprawach o czyny karalne wobec tych, którzy są między 13 a 17 rokiem życia (tu również nie mówimy o odpowiedzialności karnej!).</p> <p>Przestępczość wśród młodych</p> <p>W 2020 roku było 8 287 nieletnich sprawców czynów karalnych, którym udowodnione zostało 18 951 takich czynów. Jak widzicie, niestety, młodzi ludzie popełniają czyny zabronione, za co ponoszą odpowiedzialność. W konsekwencji tego mogą trafić do zakładów karnych, poprawczych czy ośrodków wychowawczych. Podlegają rejestracji w Krajowym Rejestrze Karnym, co może w późniejszym życiu utrudnić lub uniemożliwić im wykonywanie wymarzonego zawodu, np. zawodu prawniczego, funkcjonariusza służby mundurowej, czy nauczyciela. Takie błędy młodości wpływają na przyszłość młodych ludzi, czego żałują, gdy jest już po fakcie.</p>
<p>Gdzie szukać pomocy Slajd 19</p>	<p>Pytanie do uczniów: <i>Gdzie byście szukali pomocy, gdybyście padli ofiarami przestępstwa?</i></p> <p>Pomocy ofiarom przestępstw i ich najbliższym udziela Fundusz Sprawiedliwości (inaczej Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej). Jest to pomoc bezpłatna, szybka i profesjonalna. Aby ją otrzymać wystarczy uprawdopodobnić, że jest się ofiarą przestępstwa. Nie potrzebujecie wyroku sądu, aby uzyskać poradę prawnika czy psychologa. Jeśli ktoś z Was będzie ofiarą wypadku drogowego, czego oczywiście nikomu nie życzę, to</p>

	<p>możecie liczyć na wsparcie Funduszu przy finansowaniu kosztów rehabilitacji.</p> <p>Gdzie możecie uzyskać pomoc Funduszu? Tutaj są dwie opcje. Pierwsza z nich to kontakt z bezpłatną infolinią czynną cały tydzień pod numerem 222 309 900. Druga to wizyta w punkcie pomocy Funduszu, listę punktów można znaleźć na stronie funduszsprawiedliwosci.gov.pl</p> <p>Ciekawe jest to, że pieniądze Funduszu pochodzą od przestępców. Jak to możliwe? Na przykład, jeśli ktoś prowadził samochód pod wpływem alkoholu i został zatrzymany, to obowiązkowo będzie musiał zapłacić solidną kwotę, tzw. nawiązkę, która wpływa na konto Funduszu.</p> <p><i>Co w sytuacji, w której nie jesteś ofiarą przestępstwa, a potrzebujesz pomocy prawnika?</i></p> <p>Tu z pomocą przychodzi Ci system nieodpłatnej pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego. Jeśli nie masz pieniędzy na wizytę u adwokata czy radcy prawnego, to koniecznie zgłoś się do punktu pomocy tego systemu. A jest ich naprawdę sporo w naszym kraju. Ich mapę znajdziecie w tej samej wyszukiwarce. Pracujący w nim prawnik odpowie za darmo na Wasze pytania i jeśli będzie taka potrzeba, to pomoże Wam w przygotowaniu potrzebnego pisma.</p> <p><i>Pytanie do uczniów: W jaki sposób można Waszym zdaniem przeciwdziałać przyczynom przestępczości?</i></p>
<p>Zakończenie i podziękowanie Slajd 20</p>	<p>Nadszedł koniec naszych zajęć. Dziękuję Wam za nasze dzisiejsze spotkanie. Po powrocie do domu nie zapomnijcie odwiedzić strony Służby Więziennej – sw.gov.pl.</p>